

Stockholm den 13 maj 2025

R-2025/0400

Till Justitiedepartementet

Ju2025/00355

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 13 februari 2025 beretts tillfälle att yttra sig över departementspromemorian Genomförande av direktivet om skydd för personer som deltar i den offentliga debatten (Ds 2025:5).

Sammanfattning

Advokatsamfundet anser att implementeringen av direktivet inte tycks vara korrekt i alla delar. Direktivets definition av rättegångsmissbruk får nämligen inte genomslag i den föreslagna lagen. Detta förhållande innebär också en försvagning av svarandens rätt till ersättning för rättegångskostnader. En justering av den föreslagna lagen bör därför ske.

Advokatsamfundet anser vidare att den föreslagna lagen bör föranleda fler bestämmelser än de som anges i promemorians förslag för att stävja och motverka munkavleprocesser.

Enligt Advokatsamfundets uppfattning skulle direktivets huvudsyften i det här hänseendet förverkligas på ett bättre sätt om den föreslagna lagen, och andra lagar som berörs, utvidgades med bestämmelser som

- (i) ger rätt till ersättning för rättegångskostnader i så kallade småmål,

- (ii) innebär att direktivets regler också gäller för tryckfrihetsmål och yttrandefrihetsmål,
- (iii) omfattar även indispositiva mål och i vart fall mål där enskilt åtal förs, samt
- (iv) innebär att lagen också gäller för mål som inte är gränsöverskridande.

Synpunkter

Advokatsamfundet har tidigare yttrat sig över förslaget till det EU-direktiv som ligger till grund för det nu remitterade förslaget till genomförande av direktiv (EU) 2024/1069.¹

Advokatsamfundet kvarstår vid de principiella synpunkter som angavs i yttrandet år 2022. Härtill kan läggas att direktivet är ett minimidirektiv och att det därmed står medlemsstaterna i princip fritt att införa fler och mer långtgående bestämmelser till skydd för personer som deltar i den offentliga debatten. Advokatsamfundet identifierar ett lagstiftningsbehov i olika hänseenden och anser att den möjlighet som direktivet medger att införa fler bestämmelser bör tas tillvara i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Rättegångsmissbruk och rätt till ersättning för rättegångskostnader

Advokatsamfundet konstaterar att direktivet förändrats i förhållande till direktivförslaget.

Bland noterbara förändringar märks att direktivets definition av rättegångsmissbruk (artikel 4.3), innebär att ett sådant kan beakta ”en obalans i maktförhållandet mellan parterna” och att denna kan ligga till grund för att framställa anspråk som ”helt eller delvis är oproportionerligt”. Ett annat fall gäller situationen där käranden eller denne närstående part har ”inlett flera förfaranden i liknande frågor”. Det förefaller därför som om direktivets definition av rättegångsmissbruk är vidare än motsvarande begrepp i svensk rätt.

Högsta domstolens avgörande i målet ”FT till T” den 27 december 2024, mål Ö 6426–23, ger vid handen att den sak käranden förde mot svaranden med fog kunde betraktas som en munkavleprocess. Käranden företrädde av ett ombud som inlett flera rättegångar i liknande frågor. Högsta domstolen, som refererade till direktivets

¹ Se Advokatsamfundets remissyttrande den 22 juni 2022 över Europaparlamentets och rådets (EU) förslag till direktiv 2022/0117 (COD) om skydd för personer som deltar i den offentliga debatten mot uppenbart ogrundade rättsprocesser och rättegångsmissbruk (strategiska rättsprocesser för att förhindra offentlig debatt); se Ju2022/01690.

bestämmelser, konstaterade att det enligt gällande svensk rätt endast är ekonomiska värden som kan beaktas när undantagsreglerna från föreskrifterna om ett begränsat rättegångskostnadsansvar ska tillämpas. Det kunde därför inte komma ifråga att medge något undantag från rättegångskostnadsreglerna i småmålslagen, som var tillämplig i målet, oavsett talans karaktär av munkavleprocess.

Den närliggande slutsatsen är att de svenska reglerna om rättegångskostnader vid rättegångsmissbruk är snävare än direktivets regler om rätt för svaranden att erhålla full ersättning vid fall av rättegångsmissbruk i direktivets mening.

Med hänvisning till ovanstående delar Advokatsamfundet inte den bedömning som finns i promemorian att svensk rätt uppfyller direktivets krav i fråga om rättegångskostnader. Dessutom bör det i den föreslagna lagen läggas till en bestämmelse, som på ett tydligare sätt än vad som nu är fallet, ger svaranden rätt till ersättning i enlighet med stadgandet i direktivets artikel 14.

Advokatsamfundet förordar mot denna bakgrund att den föreslagna lagens tillämplighet följer direktivets definition av en munkavleprocess och särskilt vad som anges om rättegångsmissbruk. Samtidigt finns det skäl att erinra om rätten till domstolsprövning och att undvika materiella förprövningar. Antagandet är att en utvidgning med utgångspunkt i rättegångsbalkens nuvarande regler i praktiken innebär en viss möjlighet att i högre grad än i dag meddela ogillande dom utan föregående stämning, låt vara att skyddet mot munkavleprocesser inte framstår som starkt på just denna punkt.

Den föreslagna lagen bör gälla även för tryckfrihetsmål och yttrandefrihetsmål

Det anges korrekt i promemorian att svensk lag på tryck- och yttrandefrihetsområdet vilar på ett antal principer som syftar till att ge ett särskilt starkt skydd för uppgifter i de medier som omfattas av tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen. Massmediernas särställning i konstitutionellt hänseende beror på att de är ägnade att vara forum för offentlig debatt.

Av detta förhållande följer emellertid inte att munkavleprocesser skulle sakna aktualitet för tryckfrihetsmål och yttrandefrihetsmål, låt vara att det är mindre vanligt att svenska domstolar kommer i fråga för så kallad *forum shopping*.

Tryckfrihetsförordningen, yttrandefrihetsgrundlagen och den s.k. tillämpningslagen, saknar i dag föreskrifter som motsvarar direktivets regler om svarandens rätt till ersättning för rättegångskostnader eller säkerhet för sådana kostnader.

Ett faktiskt förhållande är att det finns ett tämligen stort antal massmedieföretag här i landet med liten ekonomi som kan utgöra en sådan ekonomiskt svagare part i förhållande till en kärande med stark ekonomi och stora resurser, jfr. direktivets artikel 4. Enligt Advokatsamfundets mening ger redan den iakttagelsen stöd för att det finns ett lagstiftningsbehov även på tryck- och yttrandefrihetsområdet.

Den föreslagna lagen bör omfatta indispositiva mål och mål där enskilt åtal förs

Straffrättsliga förfaranden var inte undantagna i det direktivförslag Advokatsamfundet yttrade sig över år 2022.

Såvitt Advokatsamfundet förstår undantogs straffrättsliga förfaranden från direktivets tillämpningsområde i ett sent skede av lagstiftningsarbetet. Advokatsamfundet ser inte att det finns materiella eller legala skäl till det minskade tillämpningsområdet.

Begränsningen tycks i stället ha haft andra och politiska orsaker. Med hänsyn till de mera övergripande ändamål som direktivet ska uppfylla, finns det anledning att låta den föreslagna lagen omfatta även mål där åtal förs, i vart fall mål där enskilt åtal förs, och i indispositiva mål.

Den föreslagna lagen bör också omfatta mål som inte är gränsöverskridande

Antagandet har länge varit att Sverige inte är en jurisdiktion som används för munkavleprocesser. Mot bakgrund av de erfarenheter som gjorts i Högsta domstolens avgörande i målet "FT till T", följer att detta antagande inte har samma giltighet som tidigare. Det står klart att kärandens ombud i målet har inlett flera rättegångar i likartade frågor som bör betraktas som munkavleprocesser i direktivets mening.

Ett lagstiftningsbehov finns följaktligen. Advokatsamfundet förordar därför att den föreslagna lagen ska omfatta även mål som inte är gränsöverskridande.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Mia Edwall Insulander